

מי הגבור הראשי של „כיסופים“? הרב החכם יהודה חי אלקלעי, מי שהיה אחר כך רב מפורסם בעדה הספרדית ומחבר ספרים על נושאים ציוניים לפני קום הציונות המדינית. כלומר, אישיות היסטורית ממשית מאד, וקרובה אלינו קירבה של זמן, שספרים רבים נשארו אחריה ולפיהם אפשר לדאות ולחדוד לתוך עולמה הפנימי ולכיליה ולתאדה במילואה. לא הלך בורלא בדרכם של כותבי הספרים-הביוגראפיות על אישים ומאורעות. שנתדבו בעשרות השנים האחרונות. הוא נקט דרך של רומן, כלומר בא ליצור אישיות חדשה, אישיות כפי שעלתה בדמיונו. ולא היינו תמהים אילו גם זנח את המקורות ההיסטוריים המפורשים והשתמש במקורות היסטוריים שנראו לו אך כמסייעים ליצירתו.

a

אנו נתקלים בנער יהודה כשהוא עומד על סיפון האניה המתקרבת לחופי עכו בארץ ישראל ליד אביו ומהנה את עיניו במראה הנוף שביבשת הארץ. ומיד עם שיחה ראשונה שבינו ובין אביו, אנו נודעים, שאכן נער יפה עינים הוא ויפה רוח, שקוד על לימודיו ומוצא נחת רוח בעולמו של הקדוש ברוך הוא. כך מעמיד לפנינו הסופר את טיפוס-גבורו, כשהוא מושלם בכל המעלות, אמנם רק גרעיני מעלות הפעם, שצפוייה בהן כל ההתפתחות המקוה בעתיד. אין העלייה שבאה אחר כך אלא מדרגות מדרגות המונחות על אדן-הסגולה הראשוני, שכבר בא לידי גילוי ברור ומפורש בפרק הראשון, בעמוד השני של הספר.

ציון זה ראוי לעמוד עליו, מכיון שהוא שבא להראותנו את דרך הבנייה שנקט בו בורלא ברומן הזה. היציבות של האישיות הראשית הבאה ברומן שוב אינה צריכה סמוכין לעצמה במעשים, שלעתיד לבוא. היא עובדה קיימת ושוב לא יינו את יהודה חי אלקלעי מדרך חייו, שעליה עלה פעם, שום רוחות ושום התנגדויות. מלחמות נפשיות שיבואו עליו אחר כך אינן אלא מלחמות חיצוניות יותר, שאינן פוגעות בפרודת הנפש הנתונה בתביון.

א

להלכיש לבוש סיפורי את כיסופי הגאולה הלאומיים שלנו בדורות האחרונים באי בורלא במחזור הרומנים שלו „באופק“, שחלקו הראשון „כיסופים“ * יצא זה עתה לאור, יש בזה משום נסיון נועז ונסיון, שרבים בו הנפתולים והמחפשות הנטפלים לסופר.

י. בורלא-הוא רומניסטן מובהק. מספר סיפורים, שעיקר עיקרם הוא המעשה בהתהוותו, התיאור הנפשי והגשמי של גיבוריו. אין לבו הולך אחרי קביעה מראש של אידיאל כללי, טנדנציוני, במרכז היצירה, ואם ישנו הרי הוא נבלע בתוך שאיפותיהם והתלבטויותיהם של הגבורים, „אשתו השנואה“, „נפתולי אדם“, „עלילות עקביה“, אם נציין את העיקריים שבסיפורי-רומניו, המות-הירודה בגבוריו הוא כוח הרם והנפש של עצמם מבלי תוספת עיקרית של כוחות אידיאליים כלליים אף לאומיים ואם סוציאליים, ואם אלה מופיעים פה ושם ותובעים ואף מוצאים להם ביטוי וסיפוק הרי זה מפני שמהדחת נתקלים בהם הגבורים במהלך חייהם.

הנהגה בא בורלא לצקת אידיאל לאומי, אידיאל הגאולה, לתוך דפוס של דומן, אשר האישיות העיקרית הפועלת בו היא אישיות היסטורית מובהקת בתולדות התחייה שלנו במאת השנים האחרונה.

ב

לפי שעה אין לפנינו אלא הספר הראשון, כלומר — אם אפשר לנקוט כאן מושגים מקובלים עלינו — שחרה של האישיות-ושל התקופה. אמנם לא נרצה לנחש לפי החלק הראשון הזה את הבאות, לא במובן ההיסטורי ולא במובן הסיפורי-האמנותי. אך מאליהם נדחקים לעינינו רמזי התפתחות, בשורות עלייה סיפורית, שלפעמים יכולים לבנות לפיהם גם את העתיד לבוא. על כרחנו נצטמצם במה שיש לפנינו ולא יותר.

* „כיסופים“, רומן מאת ה. בורלא, הוצאת „עם עובד“, תל-אביב, תש"ג.

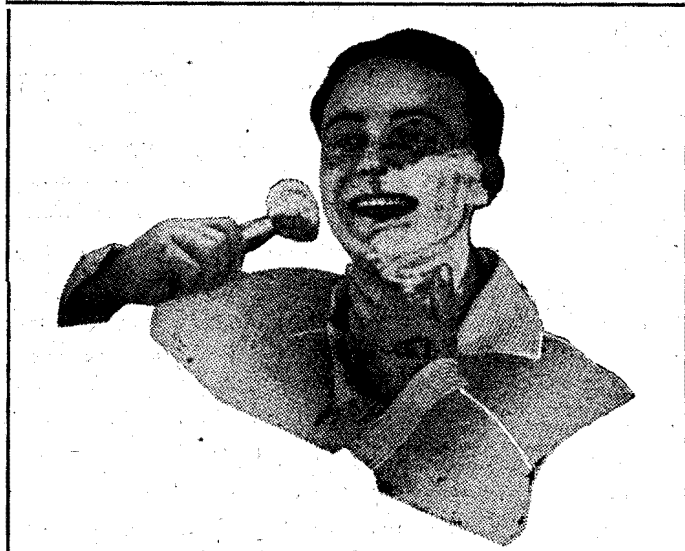
לכך. אחם מכשולים ממש שעמדו על דרכו של אבי הציונות — הרבנים, שומרי רוח העם כפי שהם רואים אותה ורוצים לראותה כשהיא מתהלכת באפיק, שכדוהו דורות רבנים בעבר. ואותה היציאה של אבי רעיון הציונות מן הארץ על מנת לשוב אליה. ייתכן, שהקורא עתיד לצאת אף הוא למרחב לאחר שהסתובב במעגל זה של הסיפור, ושהוא סגור ומסוגד תוך כוונה תחילה, כי סגרו המחבר.

פ. עזאי

סיפורי יהושע בריוסף (ספרו „אם הבנות“).

כבר בתחילת כתיבתו נתגלו בו קווי ביטוי מסויימים, סגולת ראייה ויכולת ההבעה. שבכוחם הוא עתיד לתפוס מקום נאה בסיפור הארץ־ישראלי. אמנם הוא לא גדל והתקדם עד כדי ידיעת עצמו והבחנה דקה בין קלקלה לעילה, ועד כדי הכרה פנימית מה ממחשבותיו ורגשותיו דאויים באמת להיות מועלים בסיפור כובש לב. בכל פעם מתגלות בכתיבתו אפשרויות חדשות, אך טרם נראתה דמות דיוקנו. יש בו שפע של כוח יצירה המונע ומקדן ממאור הנפש, אך טרם נתגבשה בו העצמאות הרחנית. הנה יוצא מתחת ידו סיפור שכולו טוהר ורוממות בתפיסת אורח־חיים וניגון־חיים („האלמוני“, „הניגון המשולש“). וסמוך לכך, או לאחר מכן, סיפור־חיבור שזיוים של פנימות ותנשוש כמעט עכורות עולים ונאתזים בו עד כדי

* „אם הבנות“, ספור, מאת י. בריוסף, הוצאת „מוסד ביאליק“, ספרות „רמון“, ע"י „מסדה“, תש"ג.

גלוח מצוין
בחצי הזמן
 ע"י
טבון גלוח
„שמן“

תזתירה לקראת השאיפה העיקרית שבו, שוב אינה זקוקה לאישורים מיותרים ולהסכמות מפורשות של אחרים. הוא עצמו האישור; הוא עצמו התמרוז למטרה. ואשר יבואו אתו אינם אלא הבוטחים בו ובדרכו.

ד.
 בגוי הספר „כיסופים“ חוליות חוליות, שכל מה שיש באחת יש גם בשניה, ואילו לכתחילה לא קבע המחבר את מספר החוליות כפי שקבע אלא היה גורע או מוסיף עליהן, שוב לא היה משנה מעיקר הבנין. רצה בורלא להבהיר את התקופה היא של תחילת המאה התשע עשרה בארץ ישראל ובקיסרות העותמנית וסיפר ממדאה דמיונו ומסיפורי ההוי דרך הסיפור היא דרך השיחה השקטה והטובה. המורחית, כשהגוף משועשע בתוך שטית רך וטוב וספלוך קהוה ריחני נתון על טס של נחושת שעל גבי טרסקל קטן. הפה מספר ונהנה מסלסולי הסיפור ומכווני החן שלו. משל ומליצה, דמיון ומציאות עוברים שלובים יחד. אותה משפחת פרחי המיוחסת והגיבורה. הנה, האיך האחים האלה פליטי סיפורי הפלאים של ימי הבינים? דומה ההיסטוריה החדשה היא השוקקת סביבם — נפוליאון, אנגליה, אך למעשה הכל ימירי־בינים, התגובה, השאיפה, השררה על בית־ישראל, היחס לפחות ולשרי הגויים, הערמה והתחבולה היהודית שבאה מהכרח על אף יושר הלב, החכמה והתבונה הרבה. ידע בורלא להשרות את מצב הרוח המיוחד הזה על קוראיו מבלי להשתמש בסממנים מיוחדים. בקראנו את קטעי המכתבים הנכתבים מאיש לאיש, את ספורי המשל הנשמעים מיד אנו משויים מתוך הווי שלנו ומועברים להווי אחר, שלא דווקא מקומו בתחילת המאה התשע עשרה במזרח התיכון.

והמוסר השכל שלומד החכם יהודה חי אלקלעי מכל אלה? אם כי הנוסח הוא מזרחי כולו „לך כנוס את כל היהודים“, הנה המסקנה עצמה היא מערבית, מודרנית כולה. אין לבטוח בנדיבים; לא יחידו ישראל ואם כי הם שדים וגדולים ושליטים יושיעו אלא העם, הוא אשר יושיע. כך משמש יסוד החיים המזרחי כולו בתוכו ובברו שבסיפור את המסקנה המערבית המודרנית. וכאן ההפתעה שבצירוף הדברים.

ז.
 ומענין: מיד לאחר שמגיע המספר לידי מסקנה זו ומבטא אותה בדבריו של יהודה חי אלקלעי, מיד אחר כך בא אותו פרק ההדר שבספר „יום שימי רים“. כאן נתעדטלה האמנות הסיפורית מתוך קיפולי הדברים, הפסוקים והאמרות המגובבים אלה על גב אלה והופיעה כפי שהיא צריכה להיות והיא למספר בשיעור קומתו של י. בורלא.

וקולחים התיאור של הנוף והשיחה של האדם בחפזה כקלוח יובל מים שנפתחו מלמיו. העינים של יהודי חי רואות את אשר לפניו ראייה של ממש ואזניו קושבות לדברים שהם ביטוי של המצוי והדמיוני כאחד. הנה זו היא ירושלים אשר לפניו:

„... רבוצה עתה, על בתיה וכיפותיה, מגדליה ומסגדיה שרויה בעלבונה. נאה היא ועגומה, דאובה ודמומה. קודרות חומותיה והיא שבויה בתוכן... משולה היא לטבעת זהב; שחסרה היא פנינתה ומקום שיבוצה ריק, או כמסגרת פאר בלא תמונה ותוכה חלל“. וקולחים רודפים התיאורים והדימויים ושיחות החן אלה אחרי אלה. ואותה הפגישה עם הרועה ותוצאותיה המרחיקות עוף ברעיון הגנוז שבה. ברעיון שהוא כמות שהוא חסידי כל כך, ואחר כך הפגישה עם חברי אגודת הדג"ל שלו, דג"ל: ראשי תיבות של „דורשי גאולת לישראל“. קביעת הדברים והדיונים ביניהם. פרק הראוי לעמוד במסגרתו שלו בין טובי הפרקים שבפרוזה של בורלא.

ח.
 ומסתיים הספר ביציאתו של יהודי חי אלקלעי לחוץ לארץ, כדי לחמשיך בפעולתו, שהחל בה בארץ־ישראל. וודאי מכשולים על דרכו הביאוהו